

A *guanxi* az ázsiai államközi kapcsolatokban

A Kína-központú hűbérajándék-rendszer újragondolása

A modell történelmi háttere

Az ópiumháborúkat (1839–1842 és 1859–1860) és az első kínai–japán háborút (1894–1895) követően, a Qing-dinasztia (1644–1911), majd az 1911-ben megalakult Kínai Köztársaság (1911–1949) a belső feszültségek kezelésére és a birodalom egyben tartására fordította minden energiáját, és képtelen volt aktív külpolitikát folytatni. A II. világháborús japán vereség következtében azonban a távol-keleti hatalmi viszonyokban jelentős átalakulás ment végbe. Úgy tűnt, a háborús veszteségek ellenére ismét a térség hagyományos nagyhatalma, Kína válik a régió vezető erejévé. A jelentős kulturális különbségek következtében a nyugati döntéshozók (elsősorban a térségben jelentős érdekekkel rendelkező angolszász államok) nem tudták, hogy milyen választ adjanak a Kína jelentette kihívásra. Mivel Kína a késő császárkortól kezdve nem játszott aktív külpolitikai szerepet, a történelemtudomány felé fordultak annak reményében, hogy felkészüljenek Kína várható reakcióira. Kína késő császárkori külkapcsolatainak vizsgálata a kutatások periferikus területének számított. A téma legtekintélyesebb szakértője a Harvard egyetem professzora, John King Fairbank volt. Az 1940-es években publikált „Kína-központú hűbérajándék-rendszer” modellje (Fairbank–Tseng 1941) a felfokozott érdeklődésnek köszönhetően rendkívül népszerűvé vált szakmai körökben. Ez alapjaiban meghatározta a témával kapcsolatos nyugati gondolkodást, kizorítva minden más lehetséges megközelítést. A következő évtizedek a Fairbank által bevezetett modell csiszolásával, pontosításával teltek. A modell azonban vitathatatlan érdemei ellenére, leíró jellege miatt, képtelen volt a rendszer belső logikáját megragadni, ezért nem szolgált válasszal a politikai döntéshozókat akkor leginkább foglalkoztató kérdésre, hogy milyen elvek irányítják a kínai külpolitikát. Jobb gondolkodási keret híján a nyugati világ Kínára „kommunista” országgként tekintett, annak ellenére, hogy a szocialista

tábor és Kína közötti konfliktusok már az 1950-es évekre látványosan elmélyültek.

Az 1970-es években a kínai–amerikai kapcsolatok javulásával úgy tűnt, immár szükségtelen Kínát megérteni, hiszen az hajlandó elfogadni a nyugati nemzetközi szabályokat, így integrálni lehet a „nyugati világba”. A kapcsolatok javulásával párhuzamosan csökkent az érdeklődés Fairbank modellje iránt. Az 1978-ban meghirdetett „reform és nyitás” következtében azonban Kína példátlanul gyors gazdasági növekedésen ment keresztül, aminek eredményeként a kutatók szeme előtt már az 1990-es években körvonalazódott egy olyan világ képe, melyben egy erős, a továbbiakban már nem szabálykövető, hanem szabályalkotó Kína jelenik meg. A Kína-központú hűbérajándék-modell, alternatívák híján, újra az érdeklődés homlokerébe került.

Mivel Magyarországon a jelentős nemzetközi figyelem ellenére máig kevésbé ismert¹ a Kína-központú hűbérajándék-rendszer, ezért elengedhetetlen Fairbank eredeti modelljének, illetve továbbfejlesztésének főbb jellemzőit bemutatni.

A Kína-központú hűbérajándék rendszer jellemzői

A Kína központú hűbérajándék-rendszer, Fairbank szavaival élve: a külkapcsolatok kínai típusa (Fairbank, 1968). Ebben a rendszerben az államok kapcsolatának alapját hűbéri követjárások (*tributary missions*) jelentették, amelyek során a kisebb államok követei (ritkább esetben uralkodói) felkeresték a kínai császári udvart, hogy kifejezzék hódolatkát és alávetett helyzetüket. Ezek a követjárások döntően a következő koreográfiát követték.

A külföldi országok misszióit a kínai hatóságok meghatározott helyen és időpontban fogadták. A birodalom területére történt belépéstől kezdve előre meghatározott számú ember, állat és szállítóeszköz folytathatta az utat a fővárosba. A követség létszáma meglehetősen népes volt, a fontosabb országok esetében akár az ezer főt is elérhette. Tagjaik között nagy számban találunk tudósokat, orvosokat és művészeket, illetve jóval kisebb számban kereskedőket. Ez tükrözi, hogy a követjárás nem kizárólag hűbéri hódolatot, hanem a térség tudományos, kulturális és gazdasági kapcsolattartásának módját is jelentette. A követség által vitt hűbérajándékról a két fél előzetesen egyeztetett mind az ajándék minőségére, mind mennyiségére vonatkozóan. A missziót a hatóságok közlekedési (megfelelő szálláshelyek, pihenők kijelölése) és postaszolgáltatásokkal segítették, amely egyfelől tükrözte Kína hatalmát, másfelől alkalmas volt a követség ellenőrzésére is. A fővárosban a küldöttségeket meghatározott helyen, a Hűbéri Követségek Rezidenciáján szállásolták el, amíg a császár nem fogadta őket, s a gyakran hónapokig elhúzódó várakozás alatt a követek fényűző ellátásban részesültek, ami ugyancsak

Kína erejét hivatott szimbolizálni. A követség tartózkodásának költségeit a kínai kincstár finanszírozta. A császár a kínai naptár alapján megállapított jelentős időpontokban (kínai újév, a császár születésnapja, szerencsés napok stb.) fogadta a külföldi uralkodókat, illetve az őket képviselő követeket. A hűbéres állam uralkodója egy császári kiváltságlevelet kapott, valamint kínai rangot és császári pecsétet. A császári audiencia után bankett következett a misszió résztvevői számára, amelyen az uralkodó személyesen is részt vett. A banketten került sor az úgynevezett *koutou*² aktusára, amikor az uralkodók, illetve követek leborultak a császár előtt, kifejezve teljes hódolatukat. A követek, csakúgy, mint a misszió többi tagja, teát és ajándékot kaptak a császártól. Az ajándékok értéke és mennyisége a misszió tagjain belüli hierarchiát tükrözte, és értékben felülmúlta a követek által hozott hűbér ajándék értékét. A visszaúton a missziót az udvari szertartásmester kísérte el, akinek a feladata a misszió békés útjának biztosítása (és ellenőrzése) volt egészen a kínai határig (Fairbank–Teng 1941; Fairbank 1942, 134–135; Shun 2011, 235–236).

A kínai hűbér ajándék-rendszer legfontosabb jellemzőit Fairbank definíciója alapján a következőképpen foglalhatjuk össze:

1. Kína-központú volt, amely a rendszeren belüli aszimmetrikus súlyából (terület, lakosság, gazdasági és katonai erő) és kulturális vezető szerepéből fakadt (Fairbank 1942, 129–133.).

2. Hierarchikus volt, ahol Kína rendelkezett a legtöbb joggal: ő fektette le a szabályokat az államok között. A hierarchiában elfoglalt helyet Kína jelölte ki (Fairbank 1942, 132–133).

3. A kapcsolatban a felek kölcsönösen érdekeltek voltak. Kína fő motivációja az volt, hogy elismertesse szupremáciáját. Ezzel szemben a kisebb államokat gazdasági érdekek motiválták, mert a Kínával való kereskedelem jelentős anyagi előnnyel járt. Kína tehát megvásárolta a békét, így a szomszédos államok lemondtak az agresszióról. A Kína és hűbéresei közötti gazdasági kapcsolat Kína szempontjából – hiszen az döntően veszteséggel járt – nem volt racionális, azonban Kínát a szupremácia elismerése kárpótolta ezért (Fairbank 1942, 135–136).

4. A rendszer fontos célja volt, hogy békét biztosítson (Fairbank 1942, 137).

5. A rendszer összeomlását az európai nagyhatalmak megjelenése okozta, mert rákényszerítették Kínát arra, hogy igazodjon az európaiak által diktált szabályokhoz (Fairbank 1942, 143–149).

Fairbank eredeti modelljét később több ponton módosították és finomították. Egyfelől felismerésre került, hogy a hierarchiában betöltött hely nem a hűbéres állam nyers (katonai, gazdasági stb.) erejének, hanem „kínaiságának” függvénye volt, azaz, hogy milyen mélységig azonosult a kínai kultúrával (Tsai 2011). Másfelől megállapították, hogy a gazdasági érdekeken túl Kína további előnyöket is biztosíthatott a kisebb államoknak, pl.: legitimáció a hűbéres uralkodóknak, védelem stb. (Shu 2011, 241–249). Megfigyelték azt is hogy a hűbér ajándék-rendszer az

európai államközi kapcsolatokhoz képest rendkívül békés volt, amelyet a konfliktusok hiánya és a kisebb országok fegyveres erejének alacsony száma tükrözött (Kang 2008, 30–31). A hűbérajándék-rendszer fennállását Arrighi „Ázsia ötszáz éves békéjeként” aposztrofálta (Arrighi 2007, 41–46). Végül a napjainkra elfogadott nézet szerint, a Kína-központú hűbérrendszer összeomlása nem az ópiumháborúkkal, hanem az első japán–kínai háborúval zárult le. Tehát összeomlását nem kizárólag a nyugati országok megjelenése és saját játékszabályaik Kínára erőltetése okozta, hanem az is, hogy a rendszer egyik tagja megkérdőjelezte Kína elsőségét (Hamashita 1997).

A Kína-központú hűbérajándék-rendszer kritikája

A finomítások mellett azonban jelentős kritika is megfogalmazódott a modellel kapcsolatban. Először is Fairbank a Kína-központú hűbérjándék-rendszerrel úgy beszélt, mint a külkapcsolatok „kínai típusa”, amely szervesen együtt fejlődött Kínával (Fairbank 1968). A Fairbankot követő történészek ennek alapján igyekeztek a rendszer kialakulását időben mind korábbra datálni.

Zhang Feng (2009) felhívja a figyelmet arra, hogy bár a hűbéri struktúra már a Tang-korban (618–907) megjelenik a kínai külkapcsolatokban, az egyes dinasztikiák között, de akár azokon belül is jelentős különbség lehetett a hűbéri rendszerek között. Zhang (2009, 574) és David Kang (2008, 16–21) véleménye szerint is a Fairbank által leírt rendszert elsősorban a Ming- (1368–1644), illetve az ezt sokban másoló Qing-dinasztia (1644–1911) által felölelt időszakra volt érvényes – igaz ezt a periódust sem lehet monolitikus, változatlan egységként felfogni (Zhang 2009, 567–568). Jogosnak tűnik tehát Wang Gungwu észrevétele, mely szerint bár a hűbérjándék-rendszer és a kínai szupremácia fenntartásának igénye a retorika szintjén dinasztikon átívelő, „állandó” jellemző lehetett, ám a valóságban Kína csak akkor tudta megvalósítani ezt, ha megfelelő erővel is rendelkezett (Wang 1968).

James Wills (2011) hívja fel a figyelmet arra, hogy a sinizált államok és Délkelet-Ázsia államai közötti külkapcsolatokban lehet, hogy a kínai hűbéri kapcsolattípus volt a döntő, de például a kínai udvarnak az európai kereskedőkkel való kapcsolata Makaón, Batáviában és Manilában merőben más elveken alapult. Christopher Ford szerint (2010, 109–110) pedig az Orosz Birodalommal való kapcsolatok sem sorolhatók a Kína-központú hűbérkapcsolati modellbe. A legmarkánsabb eltérés azonban a nomád területekkel való kapcsolatokban figyelhető meg. A Kína teljes történelmét elválaszthatatlanul végigkísérő viszony a legkevésbé sem nevezhető békésnek. A konfliktusok gyakoriságát mutatja Kang (2008, 19) vizsgálata, mely szerint a Qing- és Ming-kori háborúk 75%-át a kínaiak a nomádokkal vívták. Mindezek tükrében azonban el kell vetnünk,

hogy a hűbér ajándék-rendszer a kínai külkapcsolatok egyetlen kínai típusa (Kang 2010).

A legnagyobb problémát mégis az jelenti, hogy a hűbér ajándék-rendszer államközi kapcsolatainak működése a nemzetközi kapcsolatok uralkodó iskolái által nehezen magyarázható. A *realista iskola* szempontjából, a katonai konfliktusok alacsony száma és az államok közötti magas bizalom, a Kína számára deficités kereskedelem megkérdőjelezi Kína racionális, önérdékkövető viselkedését, hiszen nem használta ki teljesen aszimmetrikus súlyából fakadó előnyeit. Bár a hűbér ajándék-rendszer hierarchikus jellegét a *neorealista irányzat* képes megragadni (és sikerült elszakadni attól az elképzeléstől, hogy a nemzetközi rendszer alapja az anarchia), a hierarchikus struktúra önmagában nem magyarázza a rendszer belső sajátosságait, pl. hogy a belső hierarchia miért nem az állam katonai, gazdasági és politikai kapacitásának függvénye. Ennek tükrében a kutatók egy része a hűbér ajándék-rendszert szimbólumnak vagy „színházi produktumnak” fogta fel, amely elfedte az államok valós, racionális céljait (Suzuki 1968; Kelley 2005). Így a rendszer retorikai elemeit és a valós, „racionális” viselkedést (pl. a védelem és a béke biztosítása), külön kell választani (Zhou 2011).

A felvázoltak alapján úgy tűnik, mindenképpen szükség van a Fairbank által megalkotott, majd a következő évtizedekben folyamatosan módosított Kína-központú hűbér ajándék-rendszer teljes átgondolására (Kang 2003; Hevia 2008; Zhang 2009; Yun 2011) és esetleges elvetésére. Felvetődik a kérdés, hogy vagy a vizsgálat tárgya rossz, vagy az alkalmazott eszközök. Ian Johnston nagy hatású munkájában (Johnston 1995) például kerüli a hűbér ajándék-rendszer fogalmának használatát, Brantly Womack pedig az aszimmetriában látja Kína és a kelet- és délkelet-ázsiai államok közötti kapcsolat megértésének kulcsát, nem pedig a hűbér ajándék-rendszer minél alaposabb megértésében (Womack 2012).

A hűbér ajándék-rendszer kulturális alapú megközelítései

A nemzetközi kapcsolatok (konstruktivista nézeteket is magában foglaló) új *angol iskolájának* (Linklater 2005) irányzata, valamint a *kínai iskola* az eszközöket vélik hibásnak. Az angol iskola képviselői arra hívják fel a figyelmet, hogy a nemzetközi kapcsolatok modelljeinek le kell mondaniuk 1. az időtlen jellegről, mert a jelenségeket saját történelmi kontextusaikban kell vizsgálni; 2. az eurocentrikusságról; 3. és végül a nyugati értelemben vett államközpontúságról (Buzan–Little 2010, 18–22). Zhang Yongjin és Berry Buzan amellett érvel, hogy nem lehet a hűbér ajándék-rendszert pusztán kusza intézménynek, „színházi produktumnak” felfogni, mert akkor elveszítjük annak „lelkét” (Buzan–Zhang 2012). A rendszer belső logikáját csak úgy ragadhatjuk meg, ha elfogadjuk

belső racionalitásának kultúrspecifikus jellegét. Megközelítésük szerint, a hűbérajándék-rendszer a kelet-ázsiai államok „társadalmának” közös intézménye. Hedley Bull definíciója alapján „az államok társadalma (vagy államközi társadalom) akkor áll fenn, ha országok egy csoportja közös érdekeik és értékeik tudatában egyetlen társadalmat formálnak, abban az értelemben, hogy úgy tekintenek önmagukra, mint akiket közös szabályok kapcsolnak egymáshoz, és amely szabályokra támaszkodva közös intézményeket működtetnek” (Bull 2002, 13).

A Kelet- és Délkelet-Ázsiában fennállt államok társadalma Kína túlsúlyából fakadóan hegemonikus jellegű volt,³ így a szabályokat döntően egymaga fektette le és nem a társadalom maga alkotta meg. A tagállamok hajlandók voltak ezt a hegemoniát és rendszert elfogadni. Ezzel való azonosulásukat igazolja, hogy Korea, Vietnam és Japán maga is létrehozott mini hűbérajándék-rendszereket (Suzuki 2009, 35–55; Hamashita, 1997). Zhang megállapításában – a Reus-Smith (1999, 12–15) *intézmények hierarchikus modelljét* felhasználva – a hűbérajándék-rendszer olyan „alapintézmény”, amely a „mély struktúrára” épül (Zhang 2001). Az alapintézmények definíciója: „elemi szabályok és azok alkalmazása, amelyeket az államok a koordinációs és együttműködési problémák megoldására alkotnak” (Reus-Smith 1999, 14). A hűbérajándék-rendszer mögötti mély struktúra a tradicionális konfuciánus elvekből (amely magában foglalhat filozófiai és vallási elveket is, mint a legizmus, taoizmus, buddhizmus stb.) felépülő *Tianxia* (Égalatti) (Buzan–Zhang 2012, 19–20). A *Tianxia* egy idealisztikus kozmikus-társadalmi rend, amelynek középpontjában a császár áll, aki a teljes Föld irányítására igényt tart. A Föld koncentrikus körökben szerveződik a központ köré: először az a terület, amelyre aktuálisan kiterjed a császár hatalma (Kína), majd azok az államok, amelyek elismerik a császár főségét (a hűbérajándék-rendszer államai – belső barbár államok); és végül azokra, amelyek még nem: a külső barbár államok. Ez a hierarchikus felosztás nem áll meg a földi szinten, mert a császáron, az Ég Fián (*Tianzi*) keresztül, kapcsolatban áll az Éggel is (*Tian*). A Kína és a hűbérállamok közötti érintkezést a konfuciánus emberi kapcsolatok elve határozza meg, amely biztosítja a kozmikus rendet. Zhang szerint ez Kína alapvető – a Reus-Smith-analógiát követve – morális célja (Zhang 2001, 56–58). A hűbérajándék rendszer a *Tianxia* következtében egyenlőtlen és hierarchikus, ahol a hierarchiában betöltött hely a kulturális azonosság függvénye: minél „kínaiabb”, minél inkább azonosul az államok társadalmának identitásával, annál magasabb szinten áll. Jelentős választóvonal a külső barbárok és a hűbérajándék-rendszer tagállamai között húzódik (Buzan–Zhang 2012, 19). Mivel a külső barbárok nem tagjai az államok társadalmának, nincsen közös identitásuk Kínával. Bár formailag a külső-barbár területekkel való kapcsolattartásban lehetett hasonlóság – pl. küldtek hűbéri követséget –, ez csak azt jelentette, hogy Kína számára ez volt a kapcsolatok legitim formája. A külső-barbár

államok képtelenek voltak csatlakozni a hűbérajándék-rendszerhez, így a közös identitás hiánya a kapcsolatok konfliktusos jellegéhez vezetett (Buzan–Zhang 2012, 19–20).

Buzan és Zhang amellett érvel, hogy a hűbérajándék-rendszer időbeliségének a problémája arra vezethető vissza, hogy az egymást váltó dinasztiák a Tianxiából, mint mély struktúrából indultak ki, így a hűbérajándék-rendszert folyamatosan hasonló módon reprodukálták, a Hantól (i. e. 206 – i. sz. 220) egészen a Qing-dinasztiáig (1644–1911) (Buzan–Zhang 2012, 20–23).

A kínai iskola⁴ az angol iskola nézeteit alapvetően a Tianxia félreértése és a hűbérajándék-rendszer mint államok társadalmaként való azonosítása miatt támadja. A hűbérajándék-rendszer a kínai iskola szerint *világrendszer* volt, ebből kifolyólag kultúrspecifikus és útfüggő megvalósulása a kínai világszemléletnek, a Tianxiának. Qin Yanqing szerint azonban a Tianxia nyugati elvekkkel nem ragadható meg, mert a nyugati gondolkodás egyik leküzdhetetlen jellemzője a (hegeli) dialektikus megközelítés. Két létező esetén, ha az egyik „A” a másik „nem-A”, „A” nem lehet „nem-A” és vice versa. Ennek alapján a nyugati gondolkodás folyton egymással harcoló dichotómiapárokat keres (Qin 2010a, 132–136), amely az angol iskola szerint a hűbérajándék-rendszer kapcsán a Kína által vezetett államközi társadalom, és a külső-barbár államok között húzódott. Qin, Zhao Tingyang modelljére (Zhao 2009) építve, azt állítja, hogy a Tianxia rendszer a Datong (Nagy Egység) filozófiai szemléleten nyugodott, amely magában foglalva minden létezőt: „egy holisztikus világnézetben nemcsak lehetséges, hanem elkerülhetetlen, hogy a látszólag ellentétes elemek mindig kiegészítsék egymást” (Qin 2010b, 42). Ennek alapján „A” magában hordozza a „nem-A-t” is, attól elválaszthatatlan. A Tianxia rendszerben tehát nincs nyugati értelemben vett dichotómia, a külső-barbár területek ugyanúgy a rendszer, az államok társadalmának a részét képezték. A kínai nézet szerint a társadalom „nem egy zárt, kizárólag önmagát tartalmazó entitás. Inkább folyamat, olyan nyitott folyamat, amely dinamikus és komplex társadalmi kapcsolatokba van ágyazva [...] A szabályokat, a szervezeteket és intézményeket nem azért alkotják meg, hogy irányítsák vagy korlátozzák a társadalom tagjait, hanem hogy harmonizálják a társadalmon belüli kapcsolatokat” (Qin 2010a, 138). Ez a felfogása a társadalomnak a *folyamatában változó kapcsolatokon és a kiegészítő dialektikán*” (Qin 2010a, 138) alapul. Továbbá: „A szabályok és intézmények így azért lettek megalkotva, hogy ne az egyéneket, hanem a szereplők közötti kapcsolatot irányítsák. Ha a kapcsolat változik, az identitás is változik” (Qin 2010a, 139). Ennek alapján a hűbérajándék-rendszer valamennyi államra kiterjedt, de azok nem önálló entitásként⁵ működtek, hanem egy nagy család tagjai voltak (Shan 2009, 20–29). A konfliktus nem a kívülállókkal, hanem azokkal szemben állt fenn, amelyek nem tartották be a család szabályait.

A Tianxia és a hűbérajándék-rendszer holisztikus, mindent felölelő jellegű felfogása nyugaton is követőkre talált (Hüffel 2012), ennek ellenére könnyen támadható (Callahan 2008), elég ha a külső barbárokkal folytatott katonai konfliktusok számára gondolunk, amely okvetlen igényeli a kategóriák beemelését egy magyarázó modellbe. Azonban nem lehet eléggé hangsúlyozni a kínai iskola azon észrevételét, hogy a kategóriák nem állandó, hanem dinamikus struktúrák. Az Égalatti három fő körében létező államok tehát nem jelentenek kizárólagos, statikus kategóriákat, mert dinamikusan változhatnak, pl.: külső-barbár államból is lehet belső-barbár állam. Kína magát ugyanis nem egy civilizációnak, hanem a civilizációnak látta, amelyhez a többi állam előbb-utóbb csatlakozni fog. A kínai terjeszkedés egyik fő hajtóereje is a nomád területek sinizálása volt (*yi xia bian yi*) (Di Cosmo 2003).

A konfuciánus társadalom és a két fő kapcsolattípus

Jelen tanulmány az angol iskola és a kínai iskola észrevételeit figyelembe véve, a hűbérajándék-rendszer intézményi racionalitásának kultúrspecifikus jellege mellett érvel. A nemzetközi kapcsolatok e két irányzata a hűbérajándék-rendszert és annak világképét, a Tianxiát Kína belső intézményi innovációjaként fogja fel, amely az emberi kapcsolatok tradicionális kínai felfogása szerint épült fel (Buzan–Zhang 2012, 13; Qin 2010a, 138–141). Tehát az emberi kapcsolatok működési elve ennek alapján egy mélyebb norma és intézmény, amelyből a Tianxia és a hűbérajándék-rendszer egyaránt eredt. Fontossága ellenére ennek részletes kifejtése meglepően kevés hangsúlyt kapott az eddigi szakirodalomban. A következő lépésben ezért az emberi kapcsolatok tradicionális kínai felfogását mutatom be.

A tradicionális kínai társadalmat gyakran konfuciánus társadalomnak nevezik, annak ellenére, hogy a társadalmi szabályok nem kizárólag Konfuciusz és az őt követő filozófusok elképzeléseinek alapultak, hanem magukba olvasztottak több kínai filozófiai áramlatot, vallási és társadalmi hagyományt is. A kínai több hasonlóságot mutat más tradicionális társadalmakkal, amelyek felépítését és működését Polányi Károly *A nagy átalakulás* (2004) című munkájában írta le. Polányi szerint, a tradicionális társadalmak egyik legfőbb sajátossága, hogy nem a (gazdasági értelemben vett) egyéni racionalitásra épülnek, hanem a közösség fenntartása és működtetése a fő motiváló tényező (Polányi 2004, 72). A tradicionális kínai társadalomban, a modern nyugatival szemben nem az egyén a társadalom alapja, hanem a család. A család az a viszonyítási pont, amelyből a világ jelenségeit vizsgálják. Az emberi létezés ennek következtében két egymástól jól elkülönülő szintre bontható: a *belsőre*, amely a családra, valamint a *külsőre* – amely a társadalomra és az államra vonatkozik (Dawson 2002, 121). A két világban egyidejűleg

tevékenykedhet az ember, bár a két szintérnek nem feltétlen kell kapcsolatban állnia egymással. A két világgal való kapcsolattartás egymástól jól elkülöníthető szabályokon és elveken nyugszik.

Az ingroup kapcsolattípus: a guanxi

A belső világ működését a személyek közötti kapcsolatok határozzák meg. A *guanxi* szó kapcsolatot jelent, a nyugati társadalomtudományokban azonban ennek mélyebb jelentése van: az emberi kapcsolatok kínai típusát jelenti. Egyben magában hordozva azt a jelentését is, ahogy a konfuciánus szemlélet jónak és működőképesnek fogja fel az emberek kapcsolatát. A *guanxi* elnevezés ennek következtében egy átfogó kategória, mert több kapcsolattípust – pl.: családon belüli, barátok közötti stb. kapcsolatot – jelöl. A *guanxi* forrása, a család legfontosabb kapcsolattípusa az apa-fiú kapcsolat, a *xiao* általánosításából fakad. Saját definícióm szerint tehát a *guanxi* a tradicionális kínai társadalomnak a belső világ szabályai szerinti fő kapcsolattípusa, intézménye (Gold–Guthrie–Wank 2002, 13–17). A *guanxi* jelentősége abban áll, hogy a társadalom minden tagját hálózatszerűen kapcsolja össze, meghatározva ezzel a konfuciánus társadalom működési elvét, tagjainak mindennapi életét (pl.: az erőforrások elosztását, az információáramlást, a döntéshozatali mechanizmust, az egyének társadalmi szerepét, státuszát, feladatait stb.) (Kipnis 1997, 23–24). Az egyén tehát Polányi észrevételével megegyezően a társadalomba kizárólag a *guanxi* kapcsolatok révén képes bekapcsolódni és kapcsolataiba ágyazva képes működni.

Polányi munkájában a tradicionális társadalom két fő működési elve elsősorban a reciprocitás és redisztribúció. A rokoni kapcsolatokon túl *guanxi* akkor jön létre két személy között, ha mindkettőn érdekeltek a kapcsolat kialakításában. Amennyiben „A” szívességet kér „B”-től és „B” ezt teljesíti, akkor „A” lekötelezettje lesz „B”-nek. „B” ennek következtében, meghatározatlan időtartamon belül jogosult „A”-tól szívességet kérni. A csereakció azonban ezt követően sem zárul le, mert egymástól ismét kérhetnek szívességet. Ennek eredményeként a szívességadás reciprok spirálja indul be (Krausse 2010, 11–16). A szívesség értéke, módja és ideje nincs megszabva, ezért hosszú távon fennmaradhat. A felek a *guanxi* fenntartásának igényét kölcsönös ajándékozási gestussal fejezik ki (Kipnis 1997, 58–73). A *guanxi* kapcsolattípus működési elvét az 1. ábra szemlélteti.

1. ábra. A guanxi működésének modellje

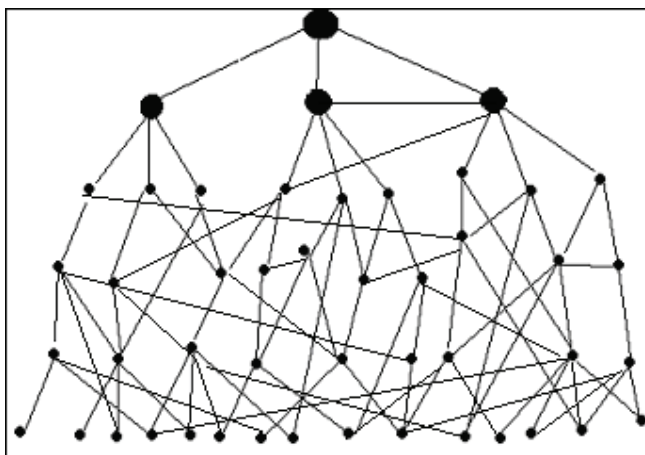
A guanxi kapcsolatra nem jellemző a felek egyenjogú felfogása, az ugyanis alapvetően hierarchikus. A hierarchiában elfoglalt helyet az egyén *arca* (*mianzi*) határozza meg. Az arc kultúrspecifikus fogalom (Tsang 1998, 66), amely megközelítőleg a társadalmi státusz és a cselekvési szabadság fogalmakkal ragadható meg. Minél nagyobb arccal rendelkezik az egyén, annál jelentősebb a társadalmi megbecsültsége és az egyéni autonómiája. Az arc forrásai a konfucianus erények, az életkor, a betöltött hivatal, a vagyon, a guanxi kapcsolatok száma és minősége stb. (Littlefield 2001, 200–205). A guanxi kapcsolatban a nagyobb arccal rendelkező fél egy családfőhöz hasonlóan több joggal, de több kötelezettséggel is rendelkezik, mert gondoskodnia kell a gyengébb félről (mint apa a fiáról). A gyengébbnek követnie kell az erőset, nem áll jogában ellenkezni. A lázadás a guanxi kapcsolat felbomlását és *arcvesztést* jelent mindkét fél számára.

Polányi észrevétele, hogy az egyén „cselekedeteivel nem egyéni érdekeit védi az anyagi javak birtoklásában, hanem társadalmi állását, társadalmi igényeit, társadalmi előnyeit. Az anyagi javak annyiban érdekli, amennyiben ezt a célt szolgálja” (Polányi 2004, 75), teljes mértékben megegyezik a guanxi fő motivációjával. A guanxi nem értelmezhető a nyugati gazdasági racionalitás szabályai alapján, mert fő motivációja az arc növelése, amelyhez az anyagi javak csupán eszközök, de nem célok (Tsang 1998, 66–67). A guanxi másik motivációja ugyancsak fontos: biztosítja a kapcsolatok gazdasági szükségleteit, az erőforráscserét a felek között. Jellemzően (de nem kizárólagosan) a gyengébb felet az erőforrások megszerzése jobban motiválja, míg az erősebb felet. A guanxi ezáltal reciprok jellegén túl a redisztribúció szerepét is magában foglalja, amely Polányi észrevételével megegyezően megerősíti a társadalmi hierarchiát.

A guanxi kapcsolatnak természetesen *költségei* (ajándék, szívesség) is vannak, de hosszú távon általában kifizetődő (*win-win*) stratégia. A guanxin belül nincs verseny a felek között, egymást segíteni morális kötelesség, ezért a bizalom mértéke magas.

A konfucianizmus társadalomképe egy olyan óriási hierarchia, amelyben mindenkinek megvan a helye a maga alá-főlé rendelt guanxi kapcsolataival. A hierarchián belüli státuszt az egyén arca dönti el (amely ugyancsak függ a guanxi kapcsolataitól). A struktúra szintjei: egyén, családfő, nemzetségfő, a hivatalnok, miniszterek, végül a császár, aki szimbolikusan az Ég Fia, az Ég alárendeltje. Minél magasabban helyezkedik el valaki a hierarchiában, annál több joggal, egyszersmind annál nagyobb felelősséggel is tartozik alárendeltjei iránt. Ennek értelmében a földi rendszerben a legnagyobb döntési szabadság a császárt illeti, de egyben a legnagyobb felelősség is őt terheli, mert gondoskodnia kell „családjáról”, a teljes birodalomról. A konfuciánus társadalom sematikus modelljét a 2. ábra szemlélteti.

2. ábra. A konfuciánus társadalom sematikus modellje

Az outgroup kapcsolattípus

A kínai társadalom másik alapvető kapcsolattípusa az *outgroup* kapcsolattípus. Ennek jellegzetessége, hogy szemben a guanxival az egyén és a külső világ kapcsolatát jelöli. Az egyén és a külvilág tagjai között nincs „alapja” a kapcsolatnak. A saját (önző) érdekeinek megfelelően versengően viselkedik, mivel nincs a másik iránt morális kötelessége. Jellemző magatartási forma a szemét szemért elv (Fan 2002, 379–382). Amennyiben egy erősebb féllel kényszerül kapcsolatba, a gyengébb hajlandó annak szabályai alá rendelni magát, de az erőviszonyok változásával igyekszik azonnal kihasználni a másik gyengeségét.

Mi tehát a Kína-központú hűbérjándék rendszer? Meggyőződésem szerint, nem más, mint a kínai civilizáció *ingroup* kapcsolati típusára, azaz a guanxira épülő államközi rendszer, míg a Tianxia ennek idealisztikus felfogása. Ez a hipotézis nem mond mást, mint hogy azok az államok, amelyek elfogadják a Kína által lefektetett szabályokat, belépnek Kína „családjába”. Ez a patriarchálisan és hierarchikusan működő (*ingroup*) rendszer pedig nem épülhet másra, a guanxira, amely a konfuciánus logika szerint a kapcsolatok „működő”, „jó” típusa volt. Az angol iskola terminológiájával a guanxi kapcsolat elfogadása jelenti az államok társadalmának alapját. Állításom alátámasztása céljából érdemes a guanxi kapcsolattípus és a Kína-központú hűbérjándék-rendszer legfontosabb jellemzőit összehasonlítani.

A guanxi kapcsolat feltétele, hogy mindkét fél valamilyen alapon érdekelt az *ingroup* kapcsolatban. A guanxi esetében a család, a rokonság/nemzetség és a barátság jelenti az alapot. A Kína-központú hűbérjándék-rendszeren belül pedig a Kína által lefektetett szabályok elfogadása és a közös konfuciánus kultúra (Kang 2008, 602–614). Ebben a tekintetben a Kína által összefogott államközi rendszerre tekinthetünk úgy, mint Kína „családjára”. A guanxi kapcsolat fontos jellemzője, hogy mindkét fél érdekelt a kapcsolat kialakításában. Az erősebb fél elsősorban az arcát kívánja növelni, míg a gyengébb felet alapvetően az erőforrások megszerzése motiválja. A hűbérjándék-rendszerben a kisebb államokat a béke, az előnyös kereskedelem, a dinasztíájuk legitimációja motiválta. Kínát ezzel szemben döntően ideológiai törekvései (Fairbank 1942, 132–133), státuszának, „arcának” növelése és a béke fenntartása. A kisebb államok követeinek a leborulása a kínai uralkodó előtt tehát mind a külpolitikában, mind Kína saját népének azt tükrözte, hogy az uralkodó fenntartja az Égalatti rendjét, jogosan és jól kormányozza a Birodalmat. A külföldi királyságok követeinek *Kína arca* előtt kellett meghajolni, és ha erre hajlandók voltak, Kína nem maradt hálátlan. A nyugati logikától eltérő motiváció a magyarázata annak, hogy a guanxi és a Kína-központú hűbérjándék rendszer nem a *formális* (Polányi) gazdasági racionalitáson alapszik. Bár a hűbéri rendszer évszázadokon keresztül veszteséges volt a kínai birodalom szempontjából, mégis hajlandó volt azt fenntartani (Fairbank 1942, 135–136).

A guanxi és Kína-központú hűbérjándék-rendszer további közös jellemzője a kapcsolatok hierarchikus jellege (Fairbank 1942, 129–133). A guanxiban a minél szorosabb vérségi kötelék, a Kína-központú hűbérjándék-rendszerben az államok „kínaiságának” a mértéke, nem pedig politikai, gazdasági és katonai ereje döntötte el a hierarchiában betöltött helyet (Tsai 2011). A guanxi kapcsolatban az erősebb fél több joggal rendelkezik, de egyben kötelessége a gyengébből való gondos-

ködés. A Kína-központú hűbérjándék-rendszerben Kína családfőként irányította a kisebb államokat, nem csak több joggal rendelkezett, de kötelessége is volt a gyengébb államokról való gondoskodás, mely kielégítette a kisebb államok motivációit (Shu 2011, 241–249). A guanxin belül a felek között beindul a szívesség reciprok spirálja, míg a felek a kapcsolat fenntartásának igényét ajándékozással fejezik ki. A Kína központú hűbérjándék-rendszerben Kína segélynyújtása (kulturális, katonai, anyagi) és legitimációja, míg a kisebb országok részéről a leborulás, azaz a szupremácia elfogadása számított szívességeknek. A követjárást kísérő ajándékozás pedig megfelel a guanxi ajándékozási mechanizmusának.

A guanxi fontos sajátossága, hogy hosszú távon működik, vagyis nem befolyásolják pillanatnyi érdekek. A bizalom a felek között ennek köszönhetően nagyon magas. A Kína-központú hűbérjándék-rendszer ugyancsak fontos jellemzője, hogy a tagok a pillanatnyi érdekek miatt nem rúgták föl a szövetséget, és nem használták ki egymás gyenge pillanatait (pl. lázadás, kétfrontos háború stb.). Az államok közötti erős bizalmat pedig semmi nem tükrözi jobban, mint a fegyveres erők és a katonai konfliktusok alacsony száma (Kang 2008).

A guanxi és a Kína-központú hűbérjándék-rendszer további közös jellemzője, hogy a szabályok felrúgása jelentős arcvesztéssel jár mindkét fél számára. A gyengébb fél áruló, mert megtagadja „apját”, az erősebb fél pedig nem jó „apa”, mert képtelen megfelelően gondoskodni „fiáról”. A guanxi kapcsolat végét jellemzően a gyengébb fél lázadása okozza, amely a hierarchia nyílt megkérdőjelezésével egyenlő. A Kína-központú hűbérjándék-rendszer sem közvetlenül külső (pl. nyugati) beavatkozás miatt bomlott fel, hanem annak eredményeként, hogy Japán nyíltan megkérdőjelezte a rendszeren belüli hierarchiát, és megtámadta Kínát (1894–1895) (Hamashita 1997).

A guanxi és a Kína-központú hűbérjándék-rendszer közös jellemzőit az 1. táblázat foglalja össze.

1. táblázat. A guanxi és a Kína-központú hűbérajándék-rendszer fontosabb jellemzők szerinti összehasonlítása

Fontosabb jellemzők	Guanxi	Kína-központú hűbérajándék rendszer
A kapcsolat jellege	ingroup	ingroup
A kapcsolat alapja	család, barátság	„kulturális család”
Érdekelt felek	mindkét fél	mindkét fél
Felek egyenjogúsága	hierarchikus	hierarchikus
Kötelesség megoszlása	az erősebb félnek több a kötelessége, gondoskodás (erőforrások, védelem, arc)	az erősebb félnek (Kínának) több a kötelessége, gondoskodás (erőforrások biztosítása, védelem, legitimitáció, arc)
A kapcsolattartás fő formája	szívességek spirálja	szívességek spirálja
A szívességek és ajándékok időben és értékben történő meghatározása	a szívességeknél nincs szabályozás, az ajándékoknál sem, de a társadalmi szabályok megkötik azok idejét és értékét	a szívességek és az ajándékok esetében is erős szabályozás
A kapcsolat fenntartása iránti igény kifejezése:	kölcsönös ajándékozás	kölcsönös ajándékozás
Fő motiváció	mianzi (arc) megtartása és növelése, erőforrások cseréje/biztosítása – jellemzően az erősebb félnél az előbbi, a gyengébb félnél az utóbbi a fontosabb, a kapcsolat harmonikus működése	mianzi (arc) megtartása és növelése, erőforrások cseréje/biztosítása – Kína esetében az előbbi, a kisebb államok esetében gyakran az utóbbi fontosabb, a kapcsolatok harmonikus/békés működése
Időtáv	hosszú	hosszú
Bizalom szintje a felek között	magas	magas (pl.: kis létszámú hadseregek, kevés katonai konfliktus)
Kapcsolat racionalitása	nyugati értelemben nem racionális	nyugati értelemben nem racionális, Kína szemszögéből vesztéses kereskedelem
A szabályok megszegésének következményei	arcvesztést okoz mindkét félnek, és következménye a kapcsolat megszakadása, a közösség megbélyegzi a szabályszegőt	arcvesztést okoz mindkét félnek, és következménye a kapcsolat megszakadása, a közösség (a többi hűbérállam) megbélyegzi a szabályszegőt
A rendszer speciális feltétele	a hierarchia elfogadása	a hierarchia elfogadása, Kína vezető szerepének tiszteletben tartása

Végül szót kell ejtenünk az outgroup kapcsolattípusról, amely a guanxihoz hasonlóan megjelenik az ázsiai államközi kapcsolatokban is. Az outgroup kapcsolattípusba tartoztak a nomád és a nyugati országokkal való kapcsolatok, amelyek fontos jellemzője, hogy hiányzott a közös alap, a guanxi kialakításának feltétele. Ezek az államok más (nem konfuciánus) kultúrával, más társadalmi-gazdasági struktúrával (pl. nomád életforma) rendelkeztek, és mindenekelőtt nem voltak hajlandók (vagy nem tudták) elfogadni a kínai szabályrendszert. Bár a kapcsolattartás külső formáiban hasonlíthatott a valódi hűbéri követjáráshoz, guanxi hiányában ezekkel az államokkal szemben Kína az outgroup logika szerint viselkedett, amely jobban megfelel a nyugati „racionalitásnak”. Az alacsony bizalom miatt a feleket a gazdasági előny és a területszerzés vezérelte (Millward 1998, 44–54). Kína szempontjából a területszerzés rendkívül fontos volt, mert ezzel lehetett pacifikálni a határ menti területeket, úgy, hogy azokat integrálták a birodalomba, a saját világba (Di Cosmo 2003). Természetesen erre csak akkor volt mód, amikor Kína ereje teljében volt. A központi hatalom meggyengülésekor, vagy egy erős szomszéd megjelenése esetében Kína nem ragaszkodott saját szabályaihoz, pl. a nemzetközi kapcsolatok hierarchikus felfogásához (Zhang 2009, 569–571). A nomádok azonban nemcsak Kína gyengeségeit igyekeztek kihasználni, hanem gyakran saját belső problémáik (pl. túlnépesedés, hatalmi viszály) vezettek ahhoz, hogy erőforrások reményében megtámadták Kínát. Kína erejéhez és belső leköötöttségéhez mérten reagált ezekre a kihívásokra. Az outgroup országok és Kína kapcsolatát tehát rendkívül dinamikus interakció jellemzi, amely a guanxi elveire épülő Kína-központú hűbérjándék-rendszerhez képest jóval több konfliktust hordozott magában (Kang 2008, 16–21).

Összefoglalás

Jelen tanulmány a John King Fairbank által a nyugati történeti gondolkodásba bevezetett Kína-központú hűbérjándék-rendszert gondolja és definiálja újra. Ennek alapján a Kína-központú hűbérjándék-rendszerre úgy tekinthetünk, mint amely nyugati leképezése a Ming (1368–1644) és a Qing (1644–1911) kor döntő részében fennálló, Kína belső, konfuciánus szabályokon alapuló „ingroup” típusú államközi kapcsolatoknak. Ez a definíció magában foglalja az észrevételeket, hogy a modell a nyugati megfigyeléseken alapul, de határozottan kiáll amellett, hogy egy létező, saját kultúrspecifikus intézményi racionalitáson alapuló intézmény volt, nem pedig valamiféle „színészi produktum”. Elutasítja azt az álláspontot, hogy a Kína-központú hűbérjándék-rendszer a teljes kínai történelmen végigvonuló, a kínai külkapcsolatok kizárólagos típusa, mert a Fairbank által leírt modell ebben a formában (döntő jellegzetességeiben változatlanul) csupán a Ming- és (a Ming-dinasztiát sokban másoló) Qing-korban

állt fenn. A definíció azonban nem zárja ki, hogy Kína más történelmi korszakában is léteztek hűbéri rendszerek, amelyek hasonlítottak a Ming- és Qing-kori rendszerhez, mert azok a csak lassan változó kínai világszemléleten (Tianxia) és egy mélyebb struktúrán, a kapcsolatok kulturálisan-társadalmilag determinált működésén alapultak. Bár az elmúlt több mint fél évszázad során a hűbérjándék-rendszer jelentős figyelmet kapott, nem volt képes támpontot adni a későbbi korok külkapcsolatainak értelmezéséhez, különösen napjaink eseményeinek megértéséhez. Hasonlóan elégtelen csupán a Tianxia rendszer vizsgálata, és bár vannak hívei a rendszer újjászületésének (Zhao 2009), osztom Zhang Yonglin véleményét: „Az európai nemzetközi társadalom betörése a saját felfogásával arról, hogy mi a »nemzetközi« és mi a világpolitika, nagy intellektuális kihívást eredményezett, és a kínai világregnd összeomlásához vezetett. [...] Amikor a Tianxia (Égalatti) a *guojia* (ország) szintjére süllyedt, a *kínai világ*, *Kína a világbanra* változott” (Zhang 2001, 61). Amellett érvelek, hogy mind a hűbérjándék-, mind a Tianxia rendszernél mélyebb intézményt kell keresnünk. Bár a kínai társadalom guanxi alapú működése a nyugati hatás következtében erodálódott, „longue-durée” intézményként (Jia, 2006) napjainkban is szerepet játszik a kínaiak belső és külső kapcsolatainak formálásában.

Jegyzetek

- ¹ A Kína-központú hűbérjándék-rendszerrel kapcsolatban mindössze két rövid tanulmány jelent meg magyarul, mindkettő Giovanni Arrighitól: Kelet-Ázsia felemelkedése és az államközi rendszer elsorvadása. *Eszmélet*, 1996. 30. 169–197., illetve Arrighi, Giovanni: Az államok, a piacok és a kapitalizmus Keleten és Nyugaton – történelmi perspektívából. *Eszmélet*, 2008. 78. 41–71.
- ² A *koutou* tiszteletteljes meghajlás, amely során a térdelő személy homlokával megérinti a földet.
- ³ Az angol iskola klasszikus koncepciója szerint a *society* nem lehet hierarchikus struktúra (Watson 2002). Ezzel ellentétes álláspontot képvisel Ian Clark (Clark 2009).
- ⁴ A nemzetközi kapcsolatok elméletének új irányzata, amelynek célja egy nem nyugati iskola vagy kínai iskola megalapítása. Ennek szükségességéről lásd Qin Yaqing véleményét (Qin 2010b) és ennek kritikáját Amitrav Acharya és Berry Buzannál (Acharya–Buzan 2010).
- ⁵ Ez alapjaiban kérdőjelezi meg a Waltz neorealista modelljét, amely a struktúrát önálló egységnek kapcsolataként fogja fel (Waltz 1979).

Hivatkozott irodalom

Acharya, Amitav – Buzan, Berry 2010: Why is there no non-Western international relations theory? An introduction. In uó: *Non-Western International Relations Theory: Perspectives on and Beyond Asia*. USA, Canada, Routledge, 1–25.

- Arrighi, Giovanni 1996: Kelet-Ázsia felemelkedése és az államközi rendszer elsorvadása. *Eszmélet*, 30. 169–197.
- Arrighi, Giovanni 2007: *Adam Smith in Beijing: Lineages of the Twenty-First Century*. London & New York, Verso
- Arrighi, Giovanni 2008: Az államok, a piacok és a kapitalizmus Keleten és Nyugaton – történeti perspektívából. *Eszmélet*, 78. 41–71.
- Bull, Hedley 2002: *The Anarchical Society. A Study of Order in World Politics*. China, Palgrave
- Buzan, Barry – Little, Richard 2000: *International Systems in World History*. Oxford, Oxford University Press, 18–22.
- Buzan, Barry – Zhang Yongjin 2012: The Tributary System as International Society in Theory and Practice. *The Chinese Journal of International Politics*, 4. 3–36.
- Callahan, William A. 2008: Chinese Vision of World Order: Post-hegemonic or a New Hegemony? *Review of International Studies*, 10. 749–761.
- Clark, Ian 2009: Bringing hegemony back in: the United States and International Order. *International Affairs*, 85.
- Dawson, Raymond 2002: *A kínai civilizáció világa*. Budapest, Osiris Kiadó
- Di Cosmo, Nicola 2003: Kirghiz Nomads on the Qing Frontier: Tribute, Trade, or Gift-Exchange? In Di Cosmo, Nicola – Wyatt, Don J. (eds.): *Political Frontiers, Ethnic Boundaries, and Human Geographies in Chinese History*. London, Curzon Press, 351–72.
- Fairbank John King 1942: Tributary Trade and China's Relation with the West. *The Far Eastern Quarterly*, 1. 129–149.
- Fairbank, John King – Teng, Ssu-Yü 1941: On the Ch'ing Tributary System. *Harvard Journal of Asiatic Studies*, 6. 135–246
- Fairbank, John King 1968: China's Foreign Policy in Historical Perspective. In uő: *The Chinese World Order: Traditional China's Foreign Relations*. Cambridge, Harvard University Press, 449–463.
- Fan, Ying 2002: Guanxi's Consequences: Personal Giants at Social Cost. *Journal of Business Ethics*, 38. 371–380.
- Ford, Christopher A. 2010: *The Mind of Empire: China's History and Modern Foreign Relations*. The University Press of Kentucky.
- Gold, Thomas – Guthrie, Dough – Wank, David 2002: An Introduction to the Study of Guanxi. In uő: *Social Connections in China: Institutions, Culture, and the Changing Nature of Guanxi*. Cambridge, Cambridge University Press, 3–20.
- Hamashita, Takeshi 1997: The Intra-regional System and East Asia in Modern Times. In Katzenstein, Peter. J. – Hamashita, Takeshi (eds.): *Network Power: Japan and Asia*. Ithaca, Cornell University Press, 113–135.
- Hevia, James 2008: *Tribute, Asymmetry, and Imperial Formations: Rethinking relations of power in East Asia*. (USC US-China Institute Conference, History and China's Foreign Relations, University of Southern California, 17 February)
- Hüffel, Bettina 2012: *Theory of International Relations with Chinese Characteristics, The Tian-Xia System from a Metatheoretical Perspective*. (kézirat)
- Jia Wenshan A. 2006: The Wei (Positioning)-Ming (Naming)-Lianmian (Face) -Guanxi (Relationship)-Renqing (Humanized Feelings) Complex in Contemporary Chinese Culture. In Hersock, Peter D. – Ames, Roger T. (eds.): *Confucian Cultures of Authority*. Albany, State University of New York Press, 49–64.
- Johnston, Alastair Iain 1995: *Cultural Realism: Strategic Culture and Grand Strategy in Chinese History*. New Jersey, Princeton University Press

- Kang, David C. 2003: Getting Asia Wrong: The Need for New Analytical Frameworks. *International Security*, 27. 57–85.
- Kang, David C. 2010: Hierarchy and Legitimacy in International Systems: The Tribute System in Modern East Asia. *Security Studies*, 19. 591–622.
- Kang, David C. 2008: *War and Peace in Early Modern East Asia: Hierarchy and Legitimacy in International Systems*. Working Paper 25.
- Kelley, Liam 2005: *Beyond the Bronze Pillars: Envoy Poetry and the Sino-Vietnamese Relationship*. Honolulu, University of Hawaii Press
- Kipnis, Andrew B. 1997: *Producing Guanxi: Sentiment, Self and Subculture in North China Village*. Durham and London, Duke University Press
- Krausse, Reuss-Markus 2010: *Guanxi as a Model of Social Integration*. Frankfurt am Main, Humanities Online
- Linklater, Andrew 2005: *The English School, In: Theories of International Relations*. Cina, Palgrave Macmillan, 84–109.
- Littlefield, James E. – Su, Chenting 2001: Entering Guanxi: A Business Ethical Dilemma in Mainland China? *Journal of Business Ethics*, 33. 199–210.
- Millward, James 1998: *Beyond the Pass: Economy, Ethnicity, and Empire in Qing Central Asia, 1759–1864*. Stanford, Stanford University Press, 44–54.
- Polányi, Károly 2004: *A nagy átalakulás. Korunk gazdasági és politikai gyökerei*. Budapest, Napvilág Kiadó
- Qin Yaqing 2009: Development of International Relations Theory in China. *International Studies*, 46. 185–201.
- Qin Yaqing 2010a: International Society as a Process: Institutions, Identities, and China's Peaceful Rise. *The Chinese Journal of International Politics*, 3. 129–153.
- Qin Yaqing 2010b: Why there is no Chinese international theory? In Acharya, Amitav & Buzan, Bery (eds.): *Non-Western International Relations Theory: Perspectives on and Beyond Asia*. USA, Canada, Routledge, 26–51.
- Reus-Smith, Christian 1999: *The Moral Purpose of the State: Cultural, Social Identity, and Institutional Rationality*. In uő: *International Relations*. United Kingdom, Princeton University Press,
- Shan Chun 2009: *On Chinese Cosmopolitanism (Tian Xia), Culture Mandala*. *Bulletin of the Centre for East-West Cultural & Economic Studies*, 8. 20–29.
- Shu, Min 2011: Pre-Colonial Southeast Asia and the Tribute System: Balancing in a Hierarchical System. *Waseda Global Forum*, 8.
- Suzuki, Chusei 1968: China's Relations with Inner Asia. In Fairbank, John King (eds.): *The Chinese World Order; Traditional China's Foreign Relations*. Cambridge, Harvard University Press, 180–97.
- Suzuki, Shogo 2009: *Civilization and Empire: China and Japan's Encounter with European International Society*. USA & Canada, Routledge, 35–55.
- Tsai, Mon-Han 2011: „This Culture of Ours” politics, confucianism, and East Asian identities. *Journal of Political Science and Sociology*, 15. 1–20.
- Tsang, Eric W. K. 1998: Can guanxi Be a Source of Sustained Competitive Advantage for Doing Business in China? *The Academy of Management Executive*, 12.
- Waltz, Kenneth N. 1979: *Theory of International Politics*. USA, Addison-Wesley Publishing Company
- Wang Gungwu 1968: Early Ming Relations with Southeast Asia: A Background Essay. In Fairbank, John King (ed.) *The Chinese World Order: Traditional China's Foreign Relations*. Cambridge, Harvard University Press, 34–62.

- Watson, Adam 2002: *The evolution of international society: a comparative historical analysis*. Taylor & Francis e-Library
- Wills, James. E. 2011: *China and maritime Europe, 1500-1800: trade, settlement, diplomacy, and missions*. USA, Cambridge University Press
- Womack, Brantly 2012: Asymmetry and China's Tributary System. *The Chinese Journal of International Politics*, 5. 37–54.
- Yun, Peter 2011: *Rethoric and Reality of the Tribute System: Interstate Relations in the 10th - 11th Century East Asia*. (kézirat)
- Zhang Feng 2009: Rethinking the 'Tribute System': Broadening the Conceptual Horizon of Historical East Asian Politics. *Chinese Journal of International Politics*, 2. 545–574.
- Zang Yonglin 2001: System, empire and state in Chinese international relations. *Review of International Studies*, 27. 43–63.
- Zhao Tingyang 2009: A World Political Philosophy in Terms of All-Under-Heaven (Tianxia). *Diogenes*, 221. 5–18.
- Zhou Fangyin 2011: Equilibrium Analysis of the Tributary System. *The Chinese Journal of International Politics*, 4. 147–178.

© Robert Capa, Magnum Photos, Inc. / Contrasto. Reproduction allowed by permission of Magnum Photos, Inc. 1933 - 1934. Robert Capa at Constantinople

Robert CAPA

A JÁTÉKOS | THE GAMBLER

Kiállítás a Magyar Nemzeti Múzeumban
2013.09.18.–2014.01.12.

www.mnm.hu
www.facebook.com/nemzetimuzeum

